

**Evy Jøsok og Ingvill Krogstad
Svanes**

Motiverende tekstarbeid på mellomtrinnet

**Bruk av nyheter og
barnelitteratur for å
skape rom for kritisk
tenkning på
mellomtrinnet**

Bruk av nyheter og barnelitteratur for å skape rom for kritisk tenkning på mellomtrinnet

Evy Jøsok og Ingvill Krogstad Svanes

evjo@oslomet.no
inksva@oslomet.no

Kritisk tenkning i barneskolen

- Hva er kritisk tenkning?
- Hvordan bruke nyheter og barnelitteratur for å fremme kritisk tenkning?
- Hva skal jeg gjøre i klasserommet?

Ny kompetansedefinisjon

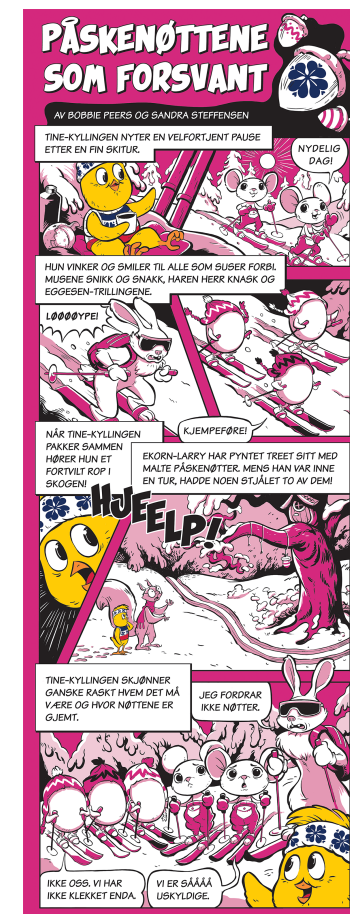

2008 GAMMEL DEFINISJON	Ny KOMPETANSEDEFINISJON
<p>Kompetanse er evnen til å løse oppgaver og mestre komplekse utfordringer. Elevene viser kompetanse i konkrete situasjoner ved å bruke kunnskaper og ferdigheter til å løse oppgaver.</p>	<p>Kompetanse er å kunne tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning</p>

(I) Resonnerende tenking

(E) Maktkritisk tenking

(E) Kritisk tenkning og kildekritikk?

På Veitvet skole:

1. Bruker vi et positivt språk.
2. Respekterer vi alle.
3. Er vi inkluderende.
4. Møter vi presis.
5. Har vi med nødvendig utstyr.
6. Gir vi hverandre arbeidsro.
7. Behandler vi skolens inventar og utstyr med respekt.
8. Har vi ikke godteri, tyggegummi og mobil synlig i skoletiden.

Hvordan forstå begrepet?

Kritisk tenking handler om reflekterende tenkning, en aktiv og vurderende tilnærming til antakelser og **vedtatte sannheter** (Ferrer, Jøsok, Ryen, Wetlesen og Aa, 2019).

- Det dreier seg altså om å forholde seg **aktivt og vurderende til informasjon**. Det å tenke kritisk er mer anstrengende og ubehagelig enn umiddelbart å godta det som møter oss (Dewey, 1997).
- «Kritisk tenkning er rimelig reflekterende tenkning som er fokusert på å bestemme hva man skal tro eller gjøre» (Ennis, 1987).

Hvordan forstå begrepet? (Lim 2015)

- **Sammenhengsforståelse** (båthavn)
- **Kontekstualisering** (dødsstraff)
- **Perspektivmangfold** (individ, samfunn, økonomisk, religiøst)
- **Flere løsninger på et problem** (Forurensing)
- **Maktkritikk** (1. Er det sant? 2. Fra hvem sitt perspektiv/ for hvem er det sant? 3. Hvem bestemmer dette? 4. Er de riktig at de bestemmer dette?)

Ranger disse ut fra hvilke som er mest og minst viktig. Begrunn rangeringen

Plast

1. Elevene fikk spørsmål om hva de tenker på med plast? Skriv *plast* i midten av arket og assosiasjonsordene rundt.
2. Elevene får 8 bilder av ulike plastprodukter.
3. Elevene skal diskutere og komme frem til en rekkefølge, etter hvilke plastprodukter som er viktigst og minst viktig
4. **Helklasesamtale** om rekkefølgen. Oppfølgingsspørsmål fra lærer: Hvilke produkter kan vi klare oss helt uten? Hva kunne vært laget av andre materialer? Hvorfor velger man plast i så mange produkter?
5. Elevene ser NRK super-filmen om plast i havet
<https://nrksuper.no/serie/supernytt/MSUM02042121/sesong-202104/episode-12>
6. Kategoriserer egenskaper ved plast i fordeler og ulemper i et tokolonneskjema
7. Utgangsspørsmål: Hva tenker du om plast nå? To og to og post it lapp

Hva i dette opplegget åpner for KT?

Vurdere eget standpunkt

Sammenhengsforståelse

Perspektivmangfold

«Turister i verdensrommet»

<https://nrksuper.no/serie/supernytt/MSUM02091721/sesong-202109/episode-13>

Hvordan jobbe med nyheter i klasserommet for å skape rom for KT

Nøkkelspørsmål for læreren:

- Kan saken ses fra flere perspektiver? Finnes det flere løsninger?
- Er det mulig å se saken i en større sammenheng?
- Ligger det etiske dilemmaer innbakt i denne saken?
- Ser vi spor av et maktperspektiv?
- Hvordan kan saken knyttes til elevenes egne liv?
- Hvilke spørsmål vil du stille elevene?
- Er det aktuelt å formulere en påstand? («Det er viktigere å tenke på miljøet enn å sende rike folk opp i verdensrommet!»)

Romturisme

Start med å se fimsnutten

Læreren stiller elevene følgende spørsmål: *Er det ok å være turisk i verdensrommet for fornøvelsens skyld?*

Elevene legger svarene sine inn i en ordsby på menti.

Elevene leser teksten « Milliarderkappløp om romturisme» Milliardærkappløp om romturisme – E24

Læreren stiller samme spørsmål en gang til.

Læreren fyller inn med flere perspektiver i klasseromsamtalen; miljøaspektet, rettferdighetsaspektet, økonomiske aspektet

- Hva annet kunne man brukt pengene på?
- Hvem får glede og nytte av dette?

Læreren stiller samme spørsmål en gang til.

Er det ok å være turist i verdensrommet for fornøvelsens skyld?

Er det ok å være turist i verdensrommet for fornøvelsens skyld?

Er det ok å være turist i verdensrommet for fornøvelsens skyld?

Hva er det med opplegget som åpner for KT?

Opplegget får elevene til å se at det er flere perspektiver på saken

Opplegget gir elevene mulighet til å vurdere eget argument og ståsted etter hvert som nye perspektiver og sammenhenger blir diskutert

Konseptualisering

Kritisk tekstkompetanse

LK20, norsk:

Kritisk tilnærming til tekst

Elevene skal kunne reflektere kritisk over hva slags påvirkningskraft og troverdighet tekster har. De skal kunne bruke og variere språklige og retoriske virkemidler hensiktsmessig i egne muntlige og skriftlige tekster. De skal vise digital dømmekraft og opptre etisk og reflektert i kommunikasjon med andre.

Kritisk literacy

Hvem har laget denne teksten?
Hvorfor?

- Innebærer «å kunne møte tekster med motstand og kritikk, og å kunne gjenkjenne underliggende holdninger, motiver og ideologier» (Blikstad-Balas, 2016, s. 29).
- Å undersøke hvordan sosiale relasjoner, interesser og maktforhold henger sammen med språk (Janks 2010).
- Evnen til å gjenkjenne underliggende ideologi i en tekst, utfordre tekstens konstruksjoner av verdier og virkelighetsbilder og utforme alternativer til disse (Skovholt 2014).

Språk er makt

Er det sant?

Hvem har laget denne teksten? Hvorfor?

Æ-lyden

I norsk har vi en egen bokstav (æ) vi kan skrive æ-lyden med. Til tross for dette skriver vi de fleste ordene med æ-lyd med e.

Lang æ-lyd med æ

Alle ord med æ har lang æ-lyd.

Eksempler:

- fjær, bæ, bær, bære, blære, budbærer, hæl, nær, gjær, tær, trær, lære, lærdom, atmosfære, klær

So ro godt barn
mor spinner blått
garn.

By, by liten ting
snart kommer far
din

Far han kjører
ploegen,

søster går i skogen
Søster gjeter sauene

langt nord i hauene

Bror går i uren

blåser i luren

Bukken går i lunden

med lauv og gras i

munnen

Han har bodd i Norge nesten hele livet sitt. Nå må han flytte.

Mustafa Hasan har bodd i Norge siden han var liten. Nå får han ikke lov å bo her mer. Mange tusen støtter ham i kampen om å få bli.

SIDE 4

Nei, nei gutt
Dette må bli slutt
Ikke storme inn i stua
Før du har fått av deg lua
Glemte du det rent?
Det var ikke pent

Husk å ta
Alltid lua a'
Ikke kast den, ikke sleng den
Pent og rett på knaggen heng den
Tørk av foten din
Og gå stille inn

Margrethe Munthe

Språk er makt

Plasset er oppkalt etter jødiske Ruth Maier, som ble drept under holocaust, har fått skiltet nedtagget. Foto: Knut A

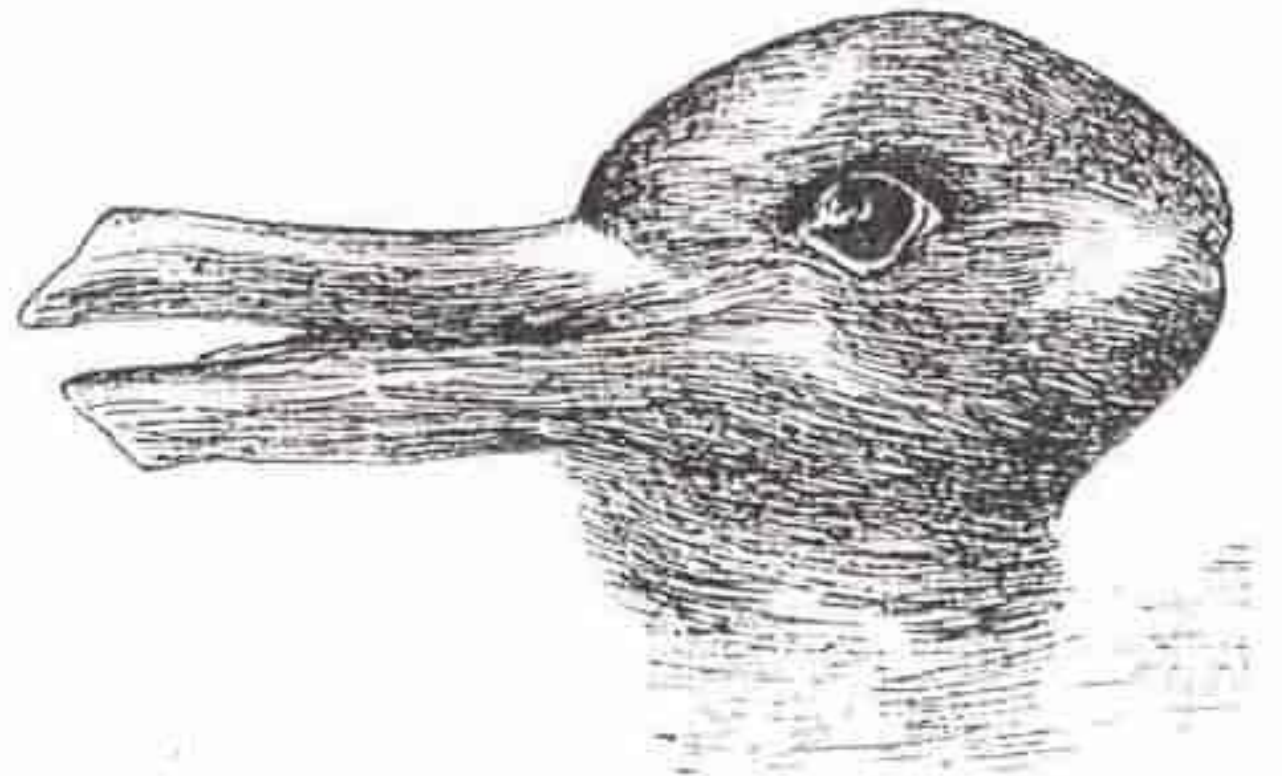
Kyiv
not Kiev

Hvem har tilgang til maktspråket?

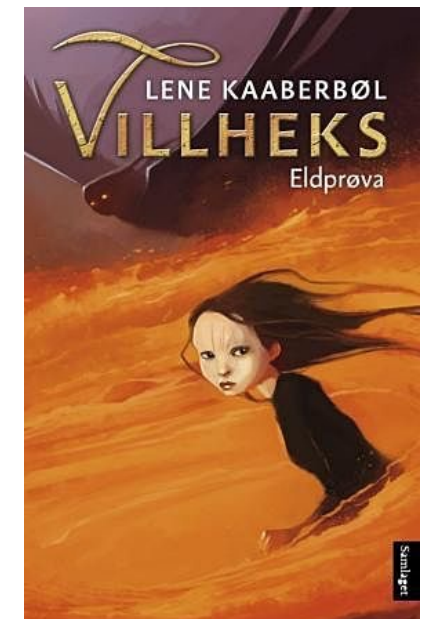
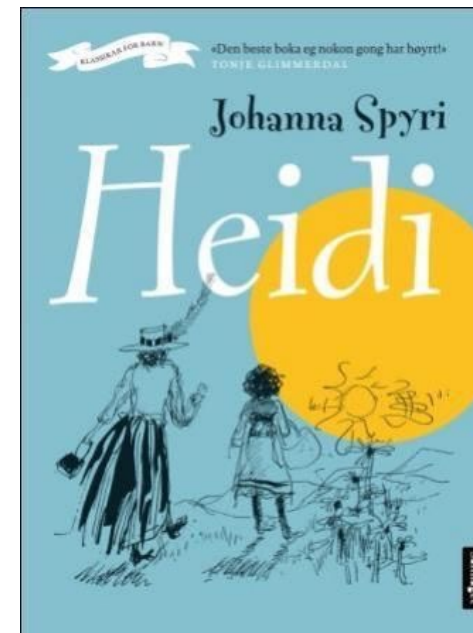
Kritisk tenkning og skjønnlitteratur

- Å være i en estetisk opplevelsen ↔ kritisk tenkning?
- Tomrom: leseren fyller ut med sine tolkninger, skaper mening
- Flertydighet

Å ta ulike perspektiver

- Å bli kjent med personer og miljøer

Rollekort

Bok i bruk

AVSNITTSGUIDE

Du skal finne avsnitt i fortellingen som du vil lese på nytt for gruppen.

Det kan være noe som er morsomt, trist, overraskende, skremmende eller interessant.

Bok i bruk

OPPLYSER

Du skal beskrive det avsnittet i historien som skaper et bilde i hodet ditt.

Det kan være en person, et miljø, en hendelse, et spennende avsnitt eller noe annet....

Bok i bruk

REGISSØR

Du er den som med dine spørsmål hjelper gruppen å komme i gang med diskusjonen.

Spørsmålene kan starte med:

- Hva....
- Hvorfor.....
- Hva synes du.....

Til slutt skal du oppsummere samtalen.

Bok i bruk

ORDKUNSTNER

Du skal lete etter de ordene i fortellingen som kan være:

- nye
- vanskelige
- merkelige
- morsomme
- interessante
- viktige

Bok i bruk

KOBLER

Du skal finne et avsnitt eller et stykke i historien som minner deg om noe som:

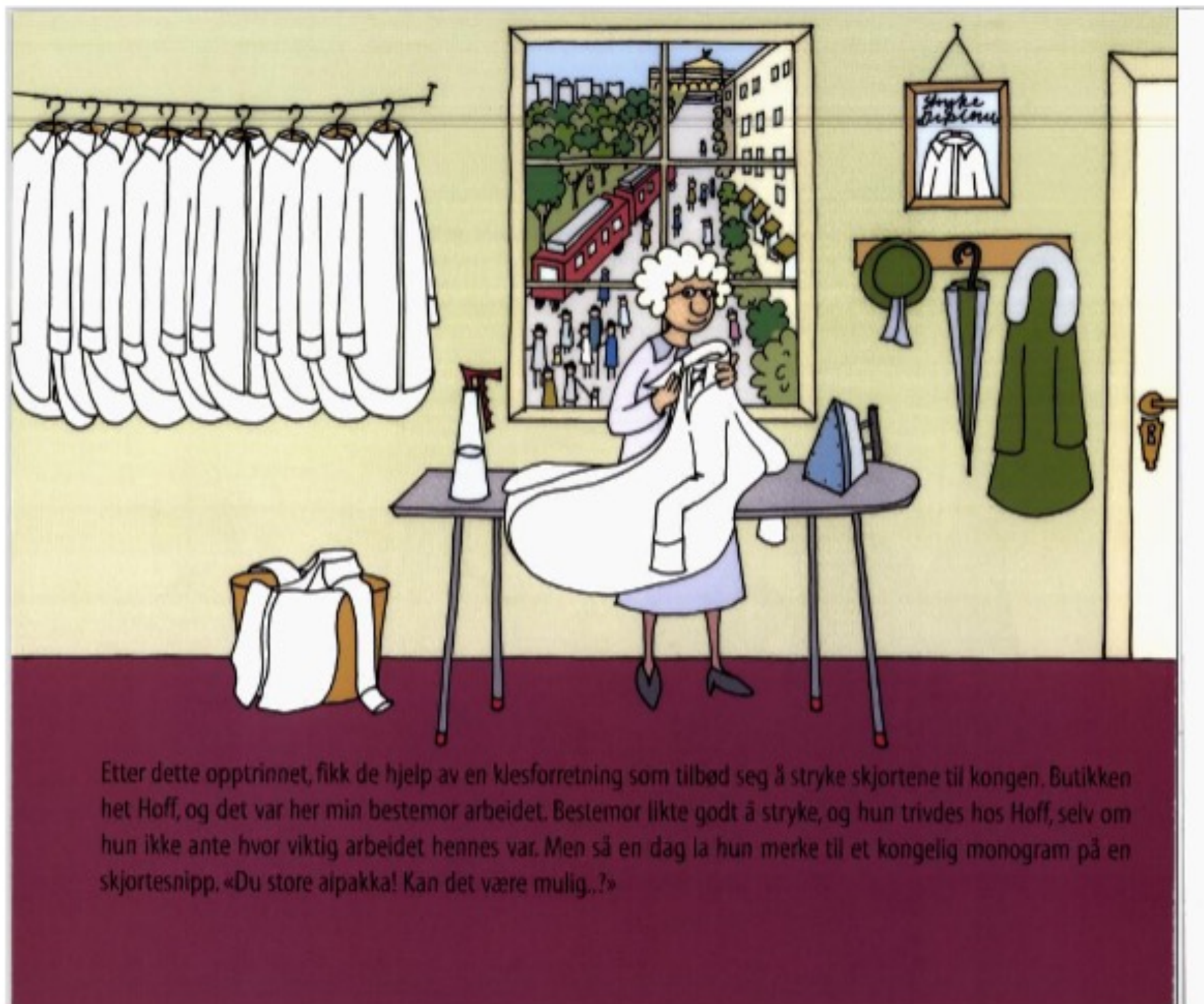
- har hendt deg
- du kjenner igjen
- du har sett før
- du har hørt om før
- du har lest om tidligere

Er det sant?

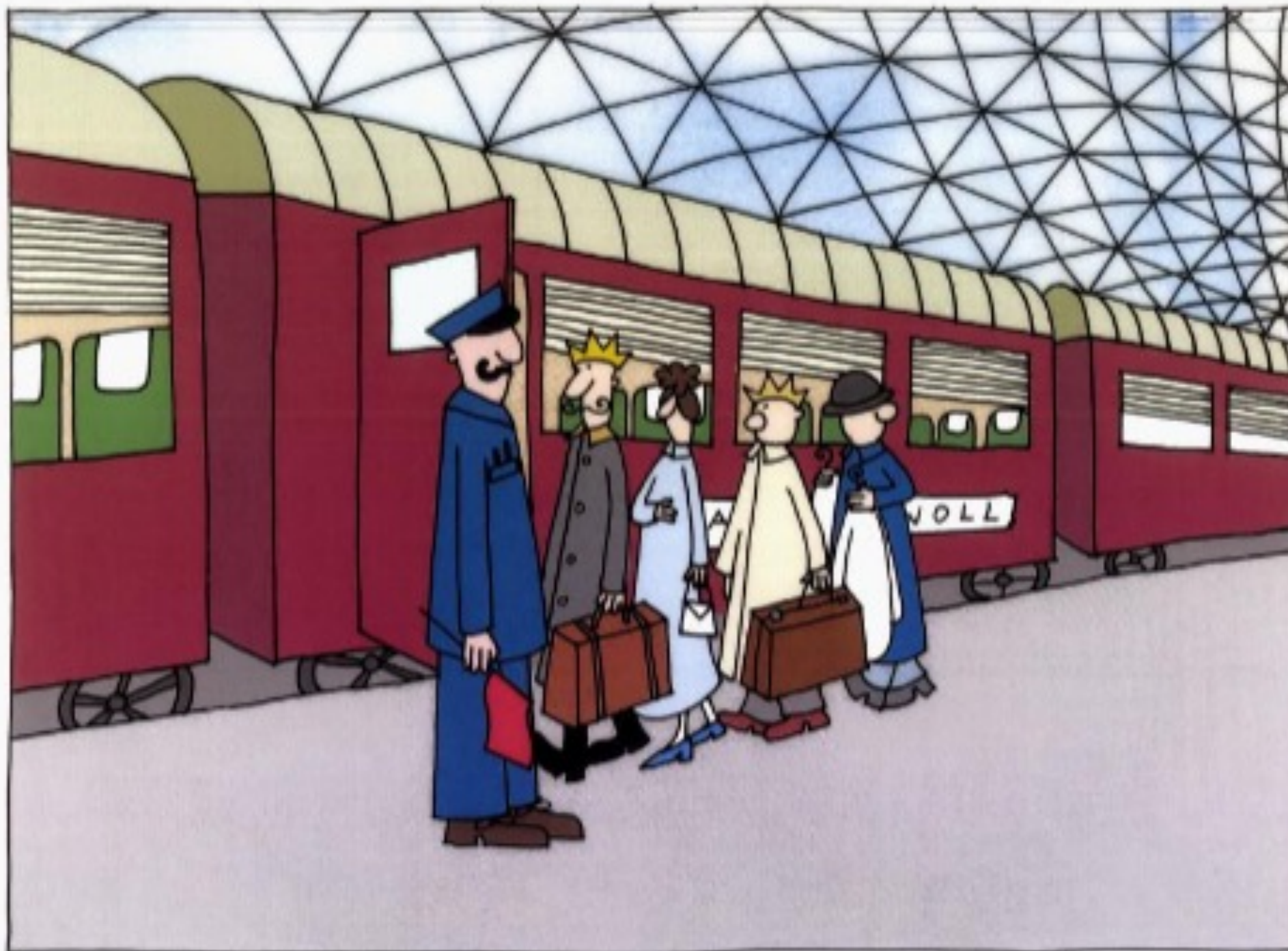
- Hva troverdighet er, kan avhenge av sjanger.
- Hvem er fortellerstemmen? Hvem skriver dette?
- Er det viktig hva som er sant?

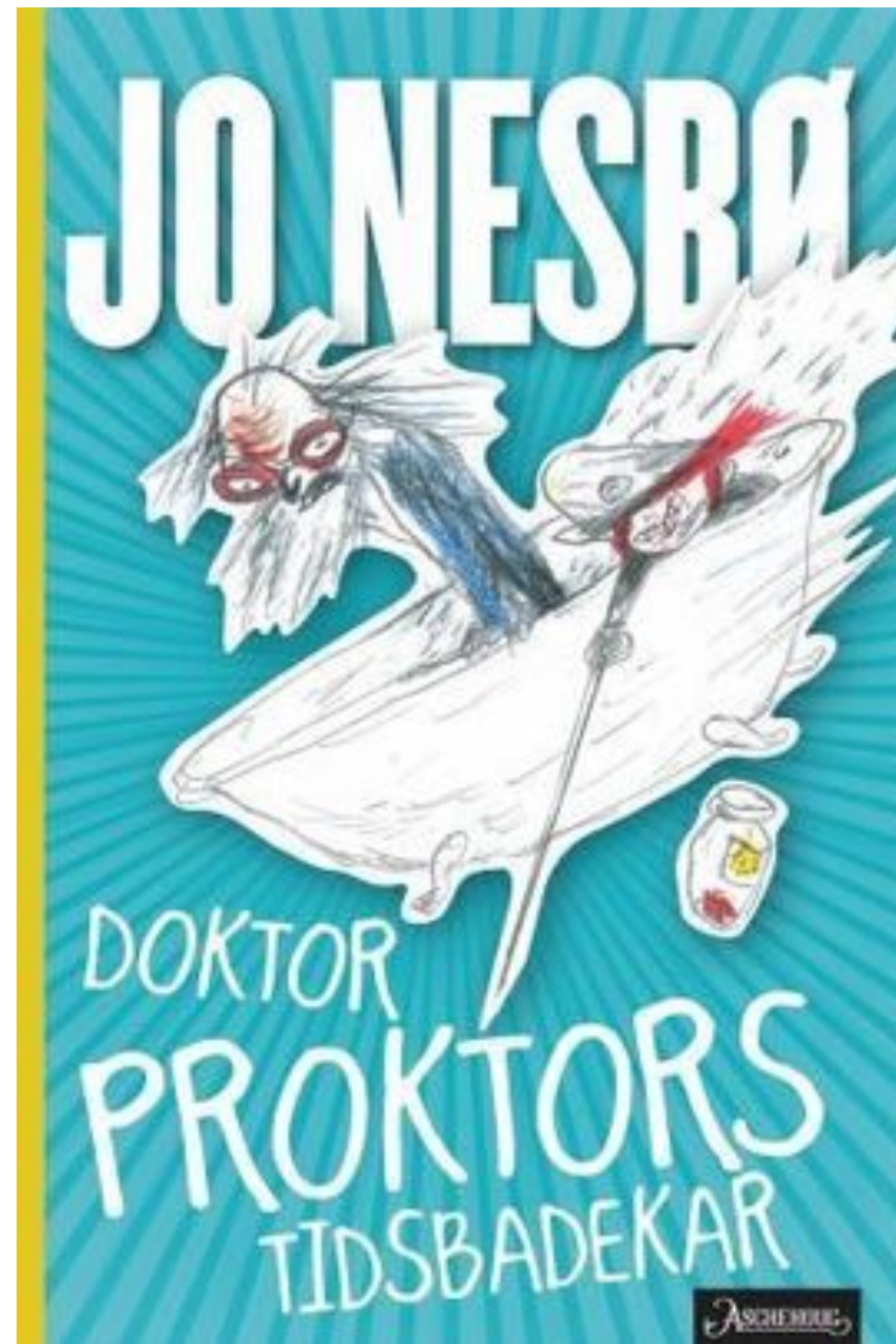

De kongelige løp så fort de kunne til Østbanen. De rakk så vidt halvti-toget til Hamar, hvor kongen holdt krigsråd med regjeringen sin.

Tyskerne jaget etter kongen og forsøkte å få ham til å overgi både seg selv og landet.
Men kongen sa: «Nei, ikke tale om, nei og atter nei.»

**Jo Nesbø:
*Doktor Proktors
tidsbadekar***

Dyr du skulle ønske ikke fantes

INNHOOLD

<i>Mongolsk vannrotte</i>	s. 6
<i>Neshornfrosk</i>	s. 8
<i>Norsk lemen type A</i>	s.10
<i>Sashimi harakiri</i>	s.12
<i>Sjufotet peruviansk sugedderkopp</i>	s.14
<i>Rev constrictor</i>	s.16
<i>Elefantsnegle</i>	s.18
<i>Nepalsk fuglehund</i>	s.20
<i>Anakonda</i>	s.22
<i>Gul neglelaks</i>	s.24
<i>Sotflekktet namibisk neshorn</i>	s.26
<i>Månekameleon</i>	s.28
<i>Dobbelt hodet ghanesisk kjøtteter</i>	s.32
<i>Minnesota supersize spyflue</i>	s.34
<i>Tasmansk rodrygg</i>	s.36
<i>Det islandske bankvesenet</i>	s.38
<i>Ananus</i>	s.40
<i>Nattsopp</i>	s.42
<i>Trøndersk springskalle</i>	s.44
<i>Flodhestbille</i>	s.46
<i>Varmblodig kastanjeogner</i>	s.48
<i>Kjempevevemaneten</i>	s.50
<i>Tynnhudet gomler</i>	s.52

FORORD

Det finnes sikkert hemmeligheter som bør forbli hemmelige. Du har sikkert noen selv. Som enkelte forelskelser. Noen rare uvaner. En og annen rampestrek. Men det finnes også hemmeligheter som er så viktige, så grufulle og så usannsynlig fæle at de ikke kan fortsette å være bare det, nemlig hemmeligheter.

D.D.S.Ø.I.F. er en bok full av slike. Nærmere bestemt hemmeligheter i form av dyr du aldri før har hørt om. Dyr som politiet og myndighetene ikke ønsker at du skal kjenne til. Kanskje av frykt for at du skal bli redd, få panikk og vrikke foten stygt i det du løper av gårde.

Men de finnes der ute. Akkurat nå står kanskje en diger mongolsk vannrotte og venter på neste offer i en bakgate i Oslo. Eller en nepalsk fuglehund er i ferd med å slikke ansiktet av en stakkars fjellklatrer i Himalaya. Og hvem vet, kanskje suger en neshornfrosk øyet ut av en venezuelansk sportsnøner akkurat i dette øyeblikk.

Sannheten må frem. Derfor bestemte jeg meg for å samle noen av dyrene du virkelig skulle ønske ikke fantes i denne boka. Og, ikke minst bestemte jeg meg for å lage en utstilling der folk på nært hold kunne oppleve disse fascinerende skapningene. Utstillingen åpner på Naturhistorisk Museum på Tøyen i Oslo den 29. september 2010 og jeg oppfordrer deg til å ta en tur om du kan. Slik at du vet hva du står overfor den dagen du beinner deg i feil bakgate. Eller enda verre - den dagen du plutselig står ansikt til ansikt med den verste av dem alle: Dyret som planlegger intet mindre enn Verdens Undergang.

Viktor Proktor
Doktor Viktor Proktor, Kanonveien, Oslo, Norge
28. september 2010

SJUFOTET PERUVIANSK SUGEEDDERKOPP (SPS)

(*Septipedia arachnus*)

TYPE DYR:

Leddyr som på tross av sine sju bein tilhører klassen edderkopper (som vanligvis har åtte).

UTBREDELSE: Finnes hovedsakelig i den snødekte delen av Andesfjellene i Peru, Sør-Amerika.

BESKRIVELSE: Sjufootet peruviansk sugedderkopp er en hårete edderkopp på størrelse med en vanlig kjelleredderkopp, men med noen besynderlige egenskaper (se under). Den er tøff og hardfør og tåler de fleste klimaer.

SJUFOTET PERUVIANSK SUGEEDDERKOPP I NORGE:

Lite utbredt, men det finnes minst ett bekreftet eksemplar i Kanonveien i Oslo.

DERFOR SKULLE DU ØNSKE DEN IKKE FANTES:

Livnærer seg ved å suge ut hjernen på andre insekter. Men skulle du være så uheldig å få en sjufootet peruviansk sugedderkopp inn i hodet ditt (via øret), vil den suge ut hele hukommelsen din. Etter et slikt besøk er du heldig om du husker så mye som navnet til moren din. Sjufootete peruvianske sugedderkopper kan likevel bli gode og trofaste kjæledyr som kan trenes opp til det meste.

Andre eksemplarer i den sjufootete peruvianske edderkoppfamilien:

i. fetter

ii. tremning

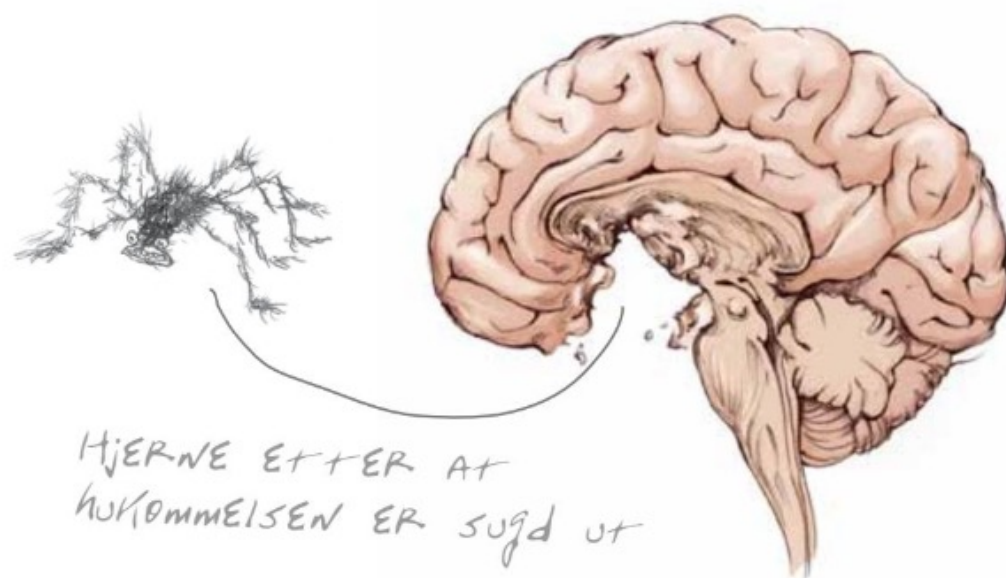
iii. onkel

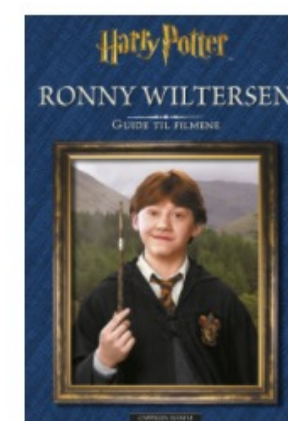
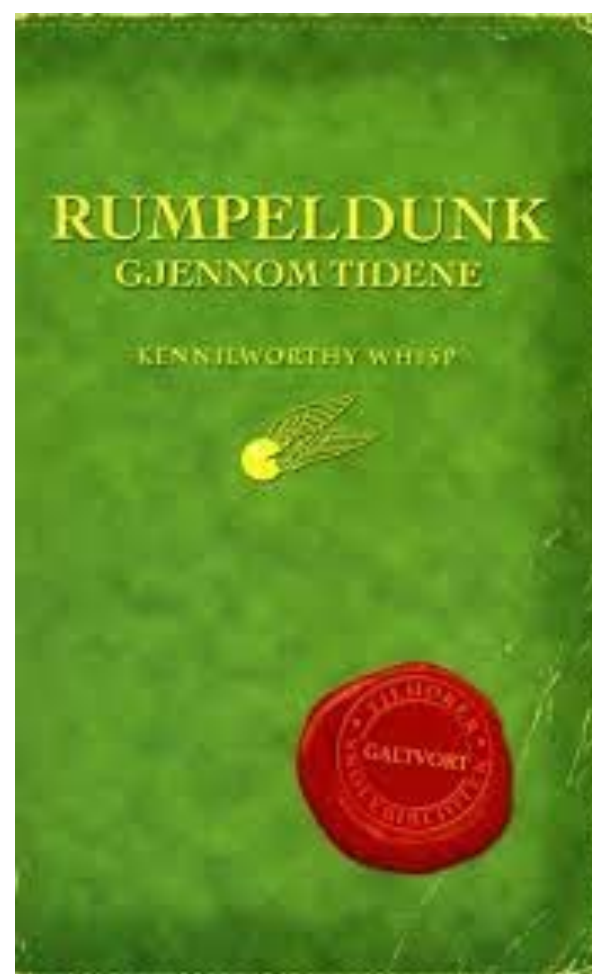
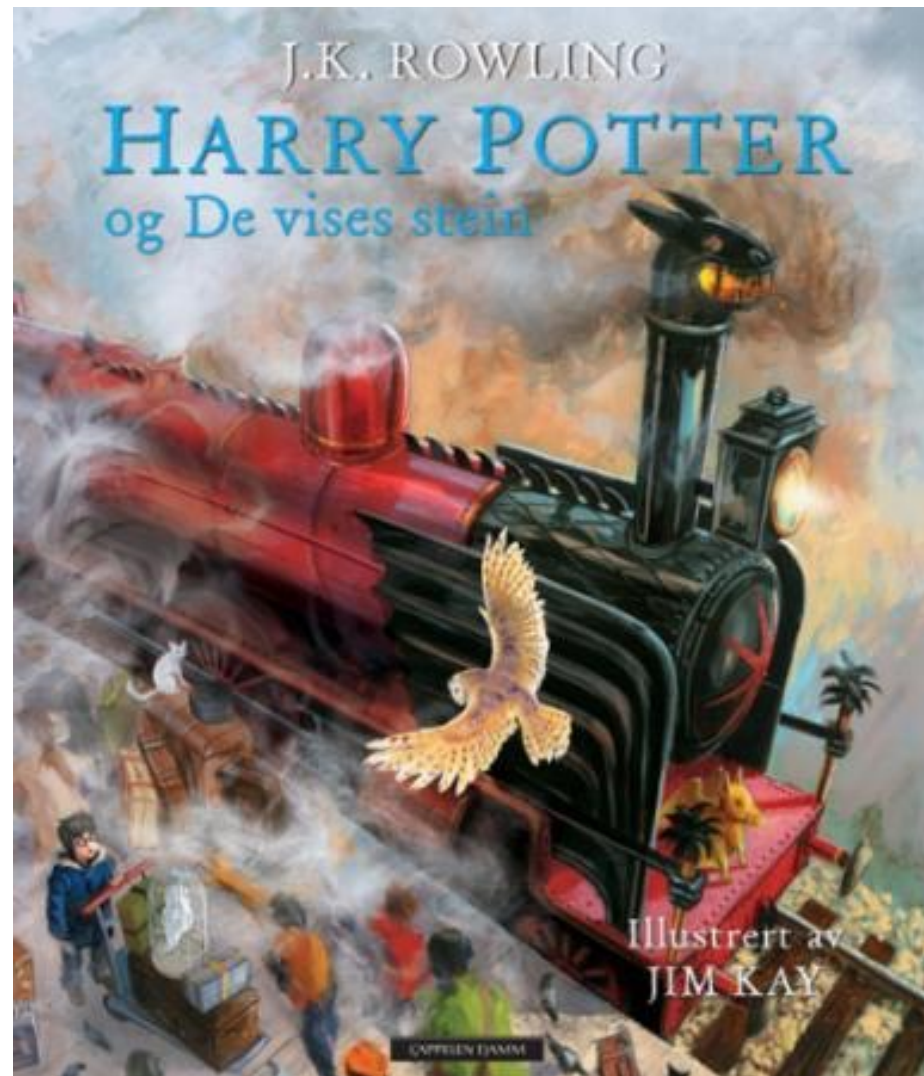

iii. ukjent bror

iii. farfar

Oppsummering

- 1. Opplev nyheter og barnelitteratur sammen!
- 2. Snakk om det! (perspektiver, makt, sammenhenger, troverdighet, holdninger, motiver)
- 3. Grip de små sjansene!

